

05.2018

Геният

СЕРИАЛ ОТ 10 ЕПИЗОДА ПО NATIONAL GEOGRAPHIC,
ВСЯКА НЕДЕЛЯ ОТ 21,55 Ч

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

„Майка ми ми казваше: „Ако си войник, ще станеш генерал. Ако си монах, ще станеш папа“. Аз обаче бях художник и станах Пикасо.“

ХУДОЖНИК
ПРОВОКАТОР
ЛЮБОВНИК
ГЕНИЙ

Пикасо

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

СЪДЪРЖАНИЕ

На корицата:

Когато Пабло Пикасо бил на 25 години, той създад този автопортрет и двамата с Жорж Брак изобретили стила кубизъм.

©2018 ИМЕННИЕ НА ПАБЛО ПИКАСО/
ДРУЖЕСТВО ЗА ПРАВАТА НА АРТИСТИТЕ
(ARS), НЮ ЙОРК; ЕРИХ ЛЕСИНГ, ART
RESOURCE, НЮ ЙОРК

СТАТИИ

Геният: Пикасо

Почти половин век след смъртта му Пикасо продължава да омагьосва, обърква, привлича и провокира. Жизненият му път от дете чудо до икона разкрива дълбочината на неговото художествено майсторство и неуморната дарба за него.

ТЕКСТ: КЛОДИЯ КАЛБ
СНИМКИ: ПАОЛО УДС И
ГАБРИЕЛЕ ГАЛИМБЕРТИ
..... стр. 24

Трофейният лов

Днешният трофеен лов носи със себе си редица морални и финансови въпроси: дали наистина подпомага финансово опазването на различни животински видове, или става въпрос за индустрия за милиарди долари.

ТЕКСТ:
МАЙКЪЛ ПАТЕРНИТИ
СНИМКИ:
ДЕЙВИД ЧАНСЪЛЪР
..... стр. 46

Птици умници

До началото на този век всички пернати (и повечето бозайници) били смятани за глупави, способни единствено да реагират инстинктивно. Сега учените подреждат някои птици сред най-умните животни на планетата.

ТЕКСТ:
ВИРДЖИНИЯ МОРЕЛ
СНИМКИ: ЧАРЛИ
ХАМИАТЪН ДЖЕЙМС
..... стр. 76

ТЕКСТ: **КЛОДИЯ КАЛБ**

СНИМКИ: **ПАОЛО УДС И ГАБРИЕЛЕ ГАЛИМБЕРТИ**

КРАЕН ПРОВОКАТИВЕН ДРАЗНЕЩ ПЛЕНИТЕЛЕН ГЕНИЙ ПИКАСО

ПЪТЕШЕСТВИЕТО МУ ОТ ДЕТЕ ЧУДО ДО ИКОНА РАЗКРИВА
ДЪЛБОЧИНАТА НА НЕГОВОТО ХУДОЖЕСТВЕНО МАЙСТОРСТВО
И НЕУМОРНАТА ДАРБА ЗАД НЕГО

Изкуството на Пикасо било тясно обвързано с личния му живот и връзки. Негови музи били децата, любовниците и съпругите му, включително Жаклин Рок, изобразена тук. В аукционната къща „Кристис“ в Ню Йорк служители пренасят *Femme Accroupie (Jacqueline)* от частен оглед към галерията.

Точно до входа на аукционната къща в Рокфелер център яркият геометричен портрет *Femme Accroupie (Jacqueline)* на Пабло Пикасо се придвижва по коридор, носен от двама служители в черно.

Нарисувано в Южна Франция през октомври 1954 г., платното изобразява Жаклин Рок, 27-годишната любовница на Пикасо, която по-късно става негова съпруга. Художникът, тогава на 72 г., нарисувал *Femme Accroupie* само за един ден и тя блика от енергични мазки, плътни пигменти, необуздани форми, неравно поставени очи и обърнат нос. Златна светлина обгръща тялото на Жаклин.

Тази вечер аукционерът Ейдриън Мейър ще започне наддаването от 12 млн. долара и сумата бързо ще нарасне, докато двама представители на „Кристис“ се дуелират в телефонна война на наддаване от името на анонимните си клиенти. С изправен гръб, с глава, приведена напред като на ягуар, забелязал дива свиня, Мейър ще снове между двамата, докато един от тях обяви поражение. Накрая, с удар на чукчето си той ще извести крайната цена: 32,5 млн. долара.

Това е поразително, но не е изненадващо. Почти половин век след смъртта му Пикасо продължава да омагьосва, обърква, привлича и провокира. Още от ранните си дни като художник Пикасо разбива най-първичното ни възприятие за света с раздробените си на парчета лица и изметнати перспективи. Работел настъргено, непрестанно променяйки стила си с бърза скорост – синия и розовия му период, африканския период, кубизма, сюрреализма, – създавайки хиляди скулптури, рисунки, офорти, керамика и картини. Точно както Албърт Айнщайн си представял гравитационните вълни в Космоса, Пикасо виждал вълнообразните движения на света, в който живеем, дълго преди самите ние да ги забележим.

Седнал на резедаво канапе в дневната си в Женева, Клод, синът на Пикасо, разсъждава върху влиянието на работата на баща си. „Той разруши всичко, с което бяхме свикнали – казва Клод, – и създаде нова визия за всеки.“

Как човек еволюира от новородено до водещ ум? Как една-единствена душа предефинира начина, по който виждаме? Човекът Пикасо бил объркващ. Обичал живота в цирка и смъртта на коридите. Можел да бъде и необуздан, и тих, обичлив и деспотичен. Но още от началото на живота му като дете чудо до последните му години, в които рисувал мускетари и матадори, Пикасо изглежда бил предопределен за величие в изкуството, а пътешествието му към гениалността било неделима част от него, тъй както боята става част от платното, върху което е нанесена. Всички елементи били налични: семейство, което подхранвало артистичната му страст, интелектуално любопитство и смелост, среда от съмишленици, които го вдъхновявали, и късметът да се роди във време, когато новите идеи в науката, литературата и музиката стимулирали работата му, а възходът

Подобна смесица от благоговение и страх не е необичайна, когато става дума за деца чудо. Вундеркиндите демонстрират нивото на напреднали възрастни още преди юношеството си, като свирят сонатите на Лудвиг ван Бетховен или решават сложни математически задачи, докато някои от връстниците им все още се учат да скачат на въже. „Това разтърсва възгледите ви за света“ – казва Фелдман.

Откъде идва тази ранна компетентност? Децата чудо са рядкост, затова е трудно да се съберат достатъчно данни за проучване, но Елън Уинър, директор на лабораторията „Изкуствата и умът“ в Бостънския колеж, е открила някои същностни черти при хората, които е изследвала. Преждевременно развитите художници имат силна визуална памет, показват забележително внимание към детайла и са способни да рисуват реалистично и да създават илюзия за дълбочина години преди връстниците си. Тя смята, че тези деца имат вроден талант, задвижван от „бяс за усъвършенстване“ – страст, която е толкова силна, че те се чувстват принудени да рисуват винаги, когато е възможно.

Пикасо отговаря на тези отличителни белези като по списък – той се хвалел с изключителния си талант още от рано. Известно е, че след като видял детска изложба през 1946 г., той казал, че никога не би могъл да участва в подобно събитие, защото „на 12-годишна възраст рисувах като Рафаел“. Членовете на семейството му си спомняли, че като дете Пикасо рисувал с часове, като понякога приемал поръчки – любимото на братовчедка му Мария било магаре, – докато не се изтощавал напълно. Смята се, че най-ранните му запазени творби датират от 1890 г., когато навършил 9 години, и включват масленото му платно „Пикадор“, което изобразява бикоборец на кон.

Само след няколко години Пикасо вече рисувал умело портрети на семейството и приятелите си. До 16-годишна възраст неговата работа му осигурила място в престижната Кралска академия за изящни изкуства „Сан Фернандо“ в Мадрид. В музея „Прадо“ изучавал испанските майстори, на които се възхищавал, включително Диего Веласкес и Ел Греко. Изкуството, казва Клод, било „единственото нещо, от което се интересувах. Единственото нещо, което бил. Той бил художник до мозъка на костите си“.

Невролозите измерват влиянието на изкуството върху мозъка. В Хюстънския университет в Тексас професор Хосе Контрерас-Вигал използва томограф, за да запише мозъчните вълни на художник, танцьорка и музикант. Изображенията на стената показват мозъчната активност на всеки от артистите. Неврологията може би някой ден ще разкрие биологията на творчеството.

Заветът на гения е помитаща авантюра с известността и възторга. Творбите на Пикасо продължават да привличат рекордни тълпи и да вдъхновяват нови художници.

Пикасо култивирал репутацията си, разчитайки на влиянието на покровители, включително Гъртруд и Лео Стайн. Днес колекционерите Мира и Дон Рабъл са на предната линия в подпомагането на съвременните таланти, от които най-скорошният е Алисън Зукърман, чиито гости на откриването са показани тук. Тя започнала да пуска творбите си в Инстаграм, преди да достигне върха – самостоятелна изложба в „Рабъл Фемил Кълекшън“ в Маями. Тя използва елементи от стила на Пикасо.

обяснение и за това. В проходащата област на невроестетиката изследователите използват сканирани изображения на мозъка, за да разберат по-добре реакциите на хората към изкуството – всичко от водните лилии на Клод Моне до правоъгълниците на Марк Ротко.

В едно проучване Едуард Весел, невролог от Института за емпирична естетика „Макс Планк“ във Франкфурт, сканирал мозъците на хора, докато те градирали реакциите си към над 100 изображения на произведения на изкуството по скала от 1 до 4, като с 4 оценявали най-вълнуващите от тях. Не било изненадващо, че зрителната система на участниците се ангажирала всеки път, когато погледнели картина. Но само най-вълнуващите произведения на изкуството – тези, които се възприемали като особено красиви или дори шокиращи и поразителни – активирали „веригите на пасивен режим на работа на мозъка“, които ни позволяват да се потопим вътре в себе си и да се докоснем до най-личните си мисли и чувства.

Подобен баланс на външно наблюдение и вътрешен размисъл е необичаен, казва Весел. „Това е уникално състояние на мозъка.“

Дълго преди неврологията да е в състояние да я потвърди, Пикасо изглежда е разбирал тази динамика. „Картината – казал той веднъж – живее само чрез човека, който я наблюдава.“

ПЪТУВАНЕТО КЪМ ВЕЛИЧИЕТО никога не е самотно занимание. Пикасо открил своите водачи в творчеството в кафенето *Quatre Gats* в Барселона, където общувал с по-опитни испански художници, като всеки от тях имал своя принос към „подтика, който захранвал първите етапи на светкавичния възход на Пикасо“, пише дългогодишният биограф и приятел на художника Джон Ричардсън. В Париж, където се преместил на 22-годишна възраст, Пикасо се потопил в друга група продуктивни умове – писателите Гийом Аполинер и Гертруд Стайн и художниците Анри Матис, Андре Дерен и Жорж Брак – човекът, който щял да се превърне в партньор на Пикасо в кубизма. „Бандата на Пикасо“, както била известна първоначалната му група, подклаждала креативността и конкурентността на художника.

Удивителният талант на Пикасо се зародил в родината му Малага, където прекарал ранното си детство. Днес отпратките към творчеството на художника са из целия град, включително графити репродукцията на портрет от 1924 г., изобразяващ Пауло, първородния син на Пикасо, облечен като Арлекин.

И все пак уникалното поведение и черти на Пикасо се откроявали. Той бил задвижван от маниакалната и ненаситна посветеност на изкуството си, стръв за усъвършенстване, която никога не го напуснала. „Беше почти неврологично състояние, нещо, което го караше да бъде непрекъснато много активен“ – казва Диана Видмайер Пикасо, специалист по история на изкуството и внучка на Пикасо и Мари-Терез Валтер, една от най-сияйните музи на Пикасо, с която имал тайна любов.

Художникът откривал смисъл във всичко, гравиралки сова или коза върху камък, взет от морето. Оформил лицето на скулптиран павиан, използвайки две коли играчки на

сина си, и изработил прочутата си „Глава на бик“ от седалка и ръждясало кормило на велосипед, измъкнати от купчина боклуци. Пикасо творял непрестанно – рисунки, скулптура, керамика, дори бижута. „Той имаше способността постоянно да обновява себе си – казва Диана. – Беше толкова продуктивен, че е просто поразително.“ Пикасо казвал, че не знае откъде се вземат творческите му избухвания, но те вилнеели в ума му, като отделни части от тях се обединявали в цялостна творба чрез ръцете и четките му.

Талант, подхранване, възможности, лични качества – Пикасо имал всичко. Имал и късмет. Той съзрял като художник тогава,

Трябва ли да убиваме животни, за да ги спасим?

Трофейният лов подпомага финансово опазването на различни видове. Според критиците ползите са по-малко от рекламата и днес убиването на едър дивеч вече е неетично.

ТЕКСТ: МАЙКЪЛ ПАТЕРНИТИ

СНИМКИ: ДЕЙВИД ЧАНСЪЛЪР

Главата и кожата на лъв, подготвени за излагане в препараторско ателие в ЮАР, са опаковани за изпращане на американеца, убил животното през 2010 г. В отговор на намаляващия брой на дивите лъвове и съмненията доколко ловът им допринася за тяхното опазване, по-късно САЩ въведоха ограничения за вноса на лъвски трофеи.

жегата излезе самият клиент – американски бизнесмен, който отвори задната врата и се пресегна към багажника за пушката си – правена по поръчка 5,5-килограмова двуцевка калибър .470 Nitro Express. Подобни оръжия, струващи до 200 000 долара, са предпочитани за трофеен лов на големи животни заради възпиращата си мощ. А той беше тук точно за това – и, разбира се, за трофей. Всъщност за два трофея. След като авантюрите му го бяха отвели в Централна Азия, където беше отстрелял архар Марко Поло на 4500 м надморска височина, и в Африка на лов за леопард, сега страстият ловец се беше върнал за слонове.

Според Марневеке текущата цена за 14-дневен лов на един слон е около 80 000 долара и годишният ловен лимит от пет слона в

„Няе Няе“ носи сериозни пари на сан. Част от заплащането отива директно при членовете на общността, както и за финансирането на природозащитни проекти за опазване на дивите животни в района. Що се отнася до трофеите от слона, клиентът си отнася бивните у дома, а цялото месо остава за сан.

Марневеке и неговият клиент – помоли да не споменаваме името му – тръгнаха след Дам, който хукна напред със скоростта на заек. Марневеке се обърна към мен и ми каза: „Кълна се, в цяла Африка няма по-добър следотърсач. И 50 километра да са, пак не се отказва“.

ОТ ЧАРЛС ДАРВИН ДО ЪРНЕСТ ХЕМИНГВЕЙ най-просветените ловци винаги са се възприемали като естественици и природозащитници,

През 2016 г. в „Няе Няе“ германският ловец (горе), отстрелял голямото кугу на стр. 54-55, се прицелва. По-късно той убил стар мъжки слон (Вляво). Ловците твърдят, че отстрелването на стари мъжкарки вреди най-малко на вида, но биоложката Джойс Пуул казва, че „по-възрастните мъжки имат основна роля при размножаването и са пример за подражание от по-младите мъжки“.

предъвкваха листа и трева. Африканските слонове живеят до 60–70 години, а тези с най-големите бивни обикновено са на повече от 45. Бивните се претеглят и ловците смятат за подходяща жертва всяко животно с предварителна оценка над 23 кг. Клиентът търсеше нещо в диапазона над 32 кг, но в крайна сметка бивните на тези слонове се оказаха малки. Марневеке взе решение, обърна се кръгом и тръгна обратно. Никой не се разочарова особено: беше почти достатъчно просто да си постоял в близост до величествените животни.

„Самото отстрелване представлява едва последните 5% от лова на слонове – каза Марневеке. – Много ми е гадно, когато някой слон умре, но тези слонове плащат за опазването на останалите 2500, които

обикалят тук. Трофейният лов е най-добрият икономически модел, с който разполагаме в Африка в момента.“ Скоро щях да чуя и други ловци да излизат със същото твърдение – както и множество активисти и биолози да го правят на пух и прах. „В крайна сметка може и да спаси и това място, и слоновете.“ Нямахме как да не се запитам: наистина ли трябва да е така? Дали наистина можеш да убиеш пет слона, за да спасиш 2500? Или трябва да се тръгне по обратния път: защо да убиваме дори един?

ГЛЕДАНА ОТ ВЪЗДУХА, АФРИКА прилича на илюзия – тучни равнини и живописни разломи, обширни пустини и тътнещи реки, всички тези привидно безкрайни простори от необуздан и ненаселен пушинак. На пръв

поглед сякаш е хранилище на всичките ни представи за дивата природа в най-първичния ѝ вид. Въпреки това днес няма нито късче земя, което да не е обект на претенции – заплуто, експлоатирано или оспорвано с оръжие. Животните, които обитават страната, са се превърнали в стока – част от новото консуматорство, рекламирани и продавани, а бъдещото им съществуване вече е въпрос на човешко търсене. Дивечът е африканският вариант на петрола – но и той като него ще свърши някой ден.

Трофейният лов се е разраснал до тласкана от печалбата индустрия за милиарди долари, в някои случаи под контрола на корумпирани правителства. Много страни в Субсахарна Африка позволяват трофеен лов с различна степен на прозрачност

и контрол, като са установили годишни квоти, които би трябвало да отразяват статута на вида, и налагат изключения за твърде уязвимите популации. Например ЮАР вече не позволява лова на леопарди. През 1977 г. Кения напълно забрани трофейния лов.

Някога Африка изглеждала все едно притежава „неизчерпаем запас от природа“ – казва американският специалист по биология на лъвовете Крейг Пакър. Само че – продължава той – от 10 000 метра вече можеш да видиш, че местообитанията се свиват. „Лъвовете определно се превръщат в застрашен вид и ловците наистина не трябва да ги убиват за удоволствие, освен ако нямат категорични доказателства, че това има благотворно въздействие върху

Дивечовите ферми в САЩ предлагат десетки екзотични видове, от зебри и якове до саблерози орикси, които са изчезнали в дивата природа. През 2016 г. 15-годишен новак преминава полево обучение в ранчото FTW в Барксдейл, Тексас. По-късно момчето отстреля един зривест козироз, който огра и изкорми и подготви месото му за обработка.

се бяха разположили в редица сред деца и боклуци. Освен това договорката изисква професионалният ловец да наема и обучава местни хора и да допринесе за проекти като училища и здравни клиники.

През 1998 г. „Няе Няе“ станал първият намибийски резерват, собственост на и управляван от местни хора. На всеки пет години се обявява търг и професионални ловци правят оферти на сан за правото да организират дейността си в резервата. Миналата година спечелилата оферта беше за над 400 000 долара – сериозна сума до голяма степен защото слоновете са станали толкова големи и ценни. Ловците предлагат ловни пакети на клиенти с цел да покрият офертата и разходите си и да изкарат печалба. Мнозина работят в повече от една защитена

област; някои обединяват достатъчно територии, за да си направят собствено феодално владение.

Когато бях там през септември 2016 г., Марневеке тъкмо беше научил, че офертата му е била надмината и че в края на сезона ще загуби работата си в „Няе Няе“. „Сан ще ми липсват“ – каза той, но разполагаше с друг резерват по-на север. Повече го притесняваше крехкото здраве на „Няе Няе“ и че могат да се появят безотговорни хора със свои си егоистични планове – да набраздят резервата с нови пътища и да разстроят равновесието.

Докато Намибия е предала управлението на дивите животни в ръцете на местното население, на други места, например в Танзания, правителствата са поели в

Запознайте се с Фигаро – гофиново какаду. Той се научил сам как да си откъсва парче картон, за да си направи инструмент. Така че забравете да използвате „пилешки мозък“ като обига. Оказва се, че птиците са

УМНИЦИ

ИЗРАБОТВАТ ИНСТРУМЕНТИ

В изследователска волиера в Австрия изобретателният Фигаро се хвали с инструмента, който си направил, за да се докона до кашу. Първото му съоръжение било парче бамбук, с което да си придържа камъче, което пуснал извън мрежата на волиерата.

ЗАСНЕТО В ЛАБОРАТОРИЯ „ГОФИН“, ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ИНСТИТУТ „МЕСЕРЛИ“, УНИВЕРСИТЕТ ПО ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА, ВИЕНА

като хората – да носят подаръци на приятелите си, защото са мили с тях? Може ли една врана – или каквато и да е друга птица – да взема подобни решения? Учените, изучаващи враните, гарваните и други птици от сем. Вранови, отговарят положително. И наистина сходствата между хората, другите примати и тези птици е принудило учените да изследват корените на интелектуалните способности. „Птиците са поели по различен еволюционен път от бозайниците, но са достигнали до привидно сходни когнитивни решения – казва биологът Нейтън Емъри, – затова ни предлагат рядката възможност да разберем какви еволюционни нужди са довели до определени умствени способности.“ До настъпването на този век повечето учени биха се присмели на идеята за избирателни, щедри врани, защото враните и всички птици (както и повечето бозайници) били

смятани за глупави, способни единствено да реагират инстинктивно. Птиците били пренебрегнати като „пилешки мозъци“ още преди ученият Лудвиг Едингер да интерпретира погрешно анатомията на нервната им система около 1900 година. Той смятал, че птиците нямат неокортекс – мислещата област в мозъка на бозайниците, където се случват по-голямата част от когнитивните функции – оперативната памет, планирането и решаването на проблеми.

Въпреки този предполагаем умствен дефицит птиците били използвани през целия XX в. от компаративните психолози в техните изследвания върху познавателните способности на животните. Те предпочитали най-вече обикновените гълъби, чиито мозъци са горе-долу с размерите на фъстък без черупка, и канарчетата и зебровите аманди, чиито мозъци са дори още по-малки.

РАЗПОЗНАВАТ ЛИЦА

През 2006 г. специалистът по биология на дивата природа Джон Марзълф и един от студентите му от Вашингтонския университет в Сиатъл сложили маски като тази, за да уловят и опръстеният седем врани. Днес, ако Марзълф или някой друг сложи маската, враните в района – не само първоначалните седем от експеримента – се събират да го гълчат, да му налитат и да го преследват. Враните не тормозят хора, носещи други маски.

Гълъбите, както открили учените, имат впечатляваща памет, притежаваща невероятна способност да разпознават човешки лица и изражения, буквите от азбуката, дори картини на Моне и Пикасо. Други учени разкрили забележителната способност за запаметяване на колумбийските сокерици, калифорнийските сойки и черноглавите синигери. Сокериците например събират и складираят над 30 000 кедрови ядки всяка есен, като ги разпределят между няколко хиляди малки скривалища, които трябва да помнят през зимата.

ПРЕЗ 50-ТЕ ГОДИНИ учените започнали да изследват как пойните птици като канарчетата, врабчетата и зебровите амадини научават песните си. Открили поразителни сходства между птичите песни и човешката реч. Тук трябва да споменем Алекс, папагал жако,

когото компаративната психоложка Айрийн Пепърбърг научила да възпроизвежда английски звуци (Пепърбърг подчертава, че Алекс всъщност не е научил английски език). До смъртта му през 2007 г. на 31-годишна възраст Алекс научил около 100 английски звуци, свързани с цветове, предмети, числа и форми. Можел ясно да произнася *green* (зелен), *yellow* (жълт), *wool* (вълна), *wood* (дърво), *walnut* (орех) и *banana* (банан) и използвал тези звуци, за да общува с хората. Той разбирал думите „еднакво“ и „различно“, можел да брои до осем и схващал абстрактната концепция за нула. Алекс казвал на Пепърбърг „Спокойно!“, когато била в лошо настроение, и молел да „се върне“, докато живеел във ветеринарната клиника. И винаги ѝ пожелавал лека нощ – направил го и точно преди да умре. „Да спиш добре. Ще се видим утре. Обичам те.“ Способността на Алекс да имитира езика – и очевидно да използва думи на английски в правилен контекст – дало начало на проучвания върху папагалите, за да се разберат по-добре основите на вокалните умения за заучаване, което е способността да се имитират звуци с определена цел. Това е умение, което папагалите споделят с пойните птици, колибрите, хората, китоподобните и още няколко други вида.

В крайна сметка откритията накарали международен екип учени да преразгледат отдавна възприетия модел на Едингер за птичата невроанатомия. През 2005 г. те обявили заключението си, че мозъкът на птиците всъщност притежава нервна структура, наречена церебрална мантия, която наподобява неокортекса при бозайниците и други области, свързани със сложната мисловна дейност. Те подкрепили идеята да се възприеме нова номенклатура и ново разбиране за птичата невроанатомия.

„Частите на мозъка при птиците и бозайниците са подредени различно – обяснява психоложката Никола Клейтън, която изучава познавателните способности на сем. Вранови. – Мозъкът на бозайниците е на слоеве като многопластов сандвич, докато птичите мозъци приличат повече на пица. Всички части са там, просто не са на слоеве.“ Наскоро други изследователи откриха, че мозъчните вериги, отговорни за дългосрочната памет и вземането на решения, са много сходни с мозъка на птиците и бозайниците.

РАБОТЯТ СЪВМЕСТНО

Папагалите кеа, алпийски вид от Южния остров в Нова Зеландия, са известни с любопитството си – отявлен белег на интелигентност. Тук, в изследователска волиера в Австрия, четири кеа разбрали, че за да вземат лакомство, скрито в дървена кула, трябва да си сътрудничат, като едновременно дърпат верижите от две противоположни страни.

ЗАСНЕТО В ЛАБОРАТОРИЯ „КЕА“ – ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ИНСТИТУТ „МЕСЕРЛ“ – УНИВЕРСИТЕТ ПО ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА, ВИЕНА

Ауерсперг. – Знаят как работи всеки заключващ механизъм, дори и редът им да е променен. Мисля, че разбират взаимовръзката на заключващите механизми; умът им е достатъчно гъвкав в това отношение.“

ПТИЦИТЕ – ОСОБЕНО ВРАНОВИТЕ и папагалите – сега се смятат за „пернати човекоподобни“, казва биологът Емъри. Той изковал този термин за врановите в доклад, който написал заедно със съпругата си Никола Клейтън. Преди това двамата си сътрудничили в проучване, което показало, че калифорнийските сойки не крият инстинктивно ядките си от други шпиониращи ги сойки; започвали да местят запасите си само след като самите те откраднали ядки от ближните си. „Самата кражба променяше поведението на сойките – казва Емъри. – Нали знаете, трябва да си крадец, за да разпознаеш крадеца.“ Тяхното

проучване подсказвало, че сойките може би разбирали какво си мисли (и какво крои) друга птица – тип разсъждение, което е изключително трудно да се изучи и демонстрира при други животни.

Емъри и Клейтън твърдят, че врановите и човекоподобните маймуни са развили подчертано сходни сложни когнитивни способности, въпреки че са далечно свързани – двете групи са се разделили преди повече от 300 млн. години, – защото се сблъскват със сходни трудности. И двата вида съществуват живеят в социални групи, което изисква разбиране на мотивите и желанията на другите, и търсят и обработват множество видове храни, някои от които могат да се придобият само ако първо си направиш инструмент. Шимпанзетата, орангутаните и само една птица – новокаледонската врана – се справят с това отлично в дивата природа.

всеки месец до изследователския център за изучаване на животинското поведение „Конрад Лоренц“ в Австрийските Алпи. Тук той и колегите му са изследвали социалната динамика на ято от няколкокостотин диви обикновени гарвана.

Птичите общества се различават от тези на бозайниците в едно основно отношение, подчертава Бугняр. „Най-основната социална връзка при бозайниците е между майка и дете, но при птиците е между членовете на двойката. Това е връзка, която се развива чрез учене.“

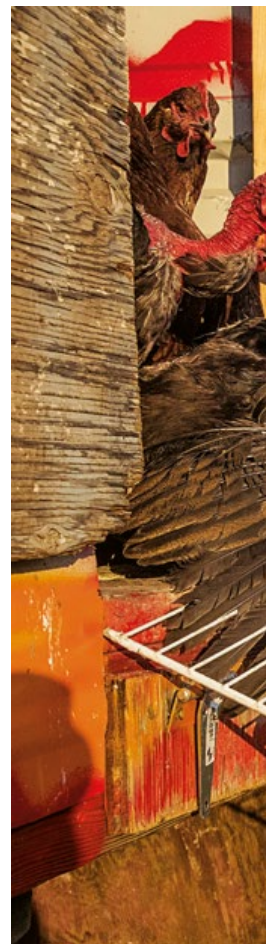
Гарваните започват да се опитват да установяват такива социални връзки още когато са само на 6 месеца и преди половото си съзряване. Повечето възрастни двойки са хетеросексуални и двамата възрастни си съдействат, за да отбраняват територия за създаване и отглеждане на семейство. Възрастните също така създават съюзи с птици, различни от партньорите им, за да създадат мрежи за социална подкрепа. Гарваните научават неща едни за други – какво харесват или не харесват другите птици, какви са характеристиките им, кой е смелчага и кой е страхливец, – като ги наблюдават как складират, дават си неща един на друг или крадат един от друг.

Други гарвани наблюдават зараждащите се отношения и ги прекъсват, ако това е възможно. От около 180 „общувания с цел сприятеляване“ сред 90 гарвана, които наблюдавали Бугняр и колегите му, „една четвърт бяха прекъснати от трета страна“. Това е, защото „съюзите са мощни. Птиците се издигат в йерархията на доминацията веднага щом установят социална връзка. Другите птици искат да им попречат да се сдобият с тази власт“. Гарваните с множество съюзници получават най-доброто от ограничените ресурси, като например храна и места за гнездене.

Усложнявайки още повече нещата, гарваните – подобно на хората, шимпанзетата, слоновете и делфините – живеят в „разделящо се и сливащо се общество“, което означава, че голямото ято се разделя през деня, докато индивидите летят до други долини в търсене на храна, нови територии или компания. В групата на Бугняр от алпийското му проучване има само от 7 до 10 постоянни двойки. Стотиците други птици се събират

ПОКАЗВАТ ЕМПАТИЯ

Учените казват, че кокошките като тези от фермата на Мат Сигъл в Уайоминг са напреднали в когнитивно отношение. Живеят в йерархични общества, могат да броят, справят се с основни изчисления и вероятно изпитват емоции – от отегчение и отчаяние до щастие. И показват признаци на емпатия: ако някоя духне върху перата на пилеца, което никак не е приятно за птиците, сърдечният ритъм на майката, която ги наблюдава, се ускорява.

заедно на малки групи нощем, когато се пощят помежду си, играят си, карат се и си обменят информация. „Обикновено изминават само кратки разстояния, за да си потърсят храна, а според нас – и възможности за общуване“ – добавя Бугняр.

Размножаващите се двойки, напротив, рядко напускат района. Всички следят отношенията на другите птици, докато се опитват да разберат кога ще има най-голяма полза да подпомогнат или да се намесят между другите. „Гарваните трябва да се научат как да създават социални връзки и да ги използват като инструменти, ако искат да се размножават успешно – обяснява Бугняр. – Това е голямо напрежение и мисля, че то ги е накарало да развият големите си мозъци и познавателните си способности – поне смятам, че това в крайна сметка ще покажат данните ми.“

Защо тогава враните в Сиатъл си дават труда да носят подаръци на момиче от човешкия род?

„Не знам защо го правят – казва Бугняр. – Правенето на подаръци е част от естествения им репертоар. Затова вероятно ѝ дават подаръци, защото са се научили, че тя им дава храна.“

„Това е двупосочно общуване – съгласен е Марзълф. – Габи постоянно им дава храна и враните смятат храната за подарък. В замяна и те ѝ носят подаръци.“ Рядкост е диви птици – освен враните и гарваните – да предлагат предмети на хора. „Когато носят подаръци, хората им обръщат внимание – обяснява той – и птиците забелязват реакцията ни.“ А враните познават Габи, казва Марзълф. Той и студентите му са провели поредица експерименти в университетския си кампус, които показали, че враните

никога не забравят лица. Разпознават хора, които са ги тормозили преди години около гнездата им, и дори предават информацията на малките си и на други врани.

Наскоро Габи и семейството ѝ се преместиха в Итака, Ню Йорк. Тя пътувала няколко пъти дотам и обратно, докато родителите ѝ уредят всичко. Всеки път, когато се връщат в Сиатъл, Габи оставя храна за враните, само че в дома на съседите. Вижда Бейбифейс и приятелите му и казва, че птиците знаят кога тя и семейството ѝ са се върнали: „Разпознават колата ни“. Когато си тръгват, тя кимва на него и на останалите за довиждане. Смята, че той се тревожи за нея също както тя за него. И пожелава на Бейбифейс това, което според нея ѝ желае и той: хубав живот с много приятели и достатъчен запас от лъскави предмети и ядки в новата ѝ територия. □

